

اصول و رویکردهای کلی در تامین اجتماعی

سیده زهره طاهری^۱، امیر محمدی^۲

چکیده

هدف: مطالعه حاضر با هدف بررسی اصول و رویکردهای کلی در تامین اجتماعی انجام شده است. **روش:** این پژوهش از لحاظ هدف، یک مطالعه نظری است که در آن از منابع کتابخانه‌ای برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. در این راستا، مقوله نامه تامین اجتماعی، توصیه نامه طبقات حفاظت اجتماعی، مقوله نامه برابری رفتار و مقوله نامه حقوق تامین اجتماعی به‌عنوان مهمترین مقوله نامه سازمان بین‌المللی کار در رابطه با خط‌مشی‌های سیستم تامین اجتماعی نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها و نتیجه: یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که تأمین اجتماعی برای افرادی که با بیماری و ناتوانی، بیکاری، فوت، زایمان، مسئولیت مراقبت از کودکان خردسال یا بازنشستگی از کار مواجه هستند، مزایای متعددی به همراه دارد. در مجموع، بر اساس نتایج بدست آمده در این پژوهش مشخص شد که امنیت و ثبات زندگی، حمایت از افراد برای استقلال و همچنین حمایت از تداوم فعالیت‌های بهنجار خانوادگی مهمترین اصول و رویکردهای تامین اجتماعی در اسناد بین‌المللی است. همچنین بررسی اهداف و همچنین اقدامات سازمان تامین اجتماعی در ایران نیز نشان می‌دهد که در ایران نیز اصول فوق‌الذکر به‌عنوان رویکردهای اصلی تامین اجتماعی مد نظر قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: تامین اجتماعی، امنیت خانواده، بیمه بیکاری، خدمات درمانی

۱- دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، ایران، مسئول مالی تامین اجتماعی شعبه دره شهر، ایلام.

(نویسنده مسئول) zohre1367.taheeri@gmail.com

۲- دانشجوی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مساله

تأمین اجتماعی یک سیستم همگانی از بیمه‌های اجباری است. بیمه اجتماعی از بیمه‌های بازنشستگی، بیمه‌های دولتی درمانی، بیمه‌های بیکاری و بیمه حوادث و تصادف‌ها تشکیل می‌شود. دولت‌ها تأمین اجتماعی را به این دلیل فراهم می‌کنند که بازارها در بیمه کردن بسیاری از ریسک‌های مهم پیش روی افراد، شکست خورده‌اند. بازارهای بیمه خصوصی با مشکلات کژگزینی، کژمنشی، هزینه‌های معاملاتی بالا و تأمین در برابر ریسک‌های اجتماعی روبرو هستند. خدمات عمومی تأثیر قابل توجهی بر سطح زندگی شهروندان دارد. هزینه‌های مربوط به تأمین اجتماعی، حمایت دولت از امور بهداشتی و آموزشی شهروندان، ترکیب عمده هزینه‌های دولت رفاه در کشورهای پیشرفته را تشکیل می‌دهند (صفایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱).

همه مردم در طول تاریخ بشریت با بلا تکلیفی‌های ناشی از بیکاری، بیماری، ناتوانی، مرگ و پیری مواجه بوده‌اند. در حوزه سیاست‌گذاری عمومی، گفته می‌شود که این جنبه‌های اجتناب ناپذیر زندگی تهدیدی برای امنیت اجتماعی فرد هستند. از دیرباز اشکالی از تأمین اجتماعی -البته به شکل ناقص- در حوزه‌های اجتماعی اعم از خانواده، روستا و غیره وجود داشته است. اعضای خانواده و بستگان همیشه در جاتی از مسئولیت را در قبال یکدیگر احساس می‌کنند، و تا جایی که خانواده منابعی برای استفاده از آنها داشته است، اغلب منبع امنیت اقتصادی به‌ویژه برای افراد مسن یا ناتوان بوده است. و زمین، خود شکل مهمی از امنیت اقتصادی برای کسانی بود که مالک آن بودند یا در مزارع زندگی می‌کردند. با گسترش جوامع و سیستماتیک شدن سیاست‌گذاری‌های عمومی، تأمین اجتماعی شکل مدرن خود را بدست آورد (سیمپسون^۱ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۱۵). امروزه در بیش از ۱۴۶ کشور نظام تأمین اجتماعی به شکلی مدرن اجراء می‌شود؛ هر چند که سطح خدمات ارائه شده توسط نهادهای تأمین اجتماعی از کشوری به کشور دیگر تفاوت‌های زیادی را نشان می‌دهد (والاس مارتینز^۲ و همکاران، ۲۰۲۱: ۳۳).

امنیت اجتماعی یک حق انسانی است. این حق برای محافظت در برابر خطرات زندگی و نیازهای اجتماعی لازم و ضروری است. سازمان تأمین اجتماعی امنیت درآمد و حفاظت از سلامت را تضمین کرده و در نتیجه به پیشگیری و کاهش فقر کمک می‌کند. این نهاد وظیفه خود را از طریق ارائه مزایای نقدی یا غیر نقدی با هدف تأمین دسترسی به خدمات درمانی و همچنین امنیت درآمد در طول چرخه زندگی به افراد پرداخت می‌کند (بدلی وند و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰۹). با این حال بسیاری از افراد نسبت

1- Simpson

2- Valls Martínez

به اهداف و وظائف کلی تامین اجتماعی آگاهی کافی ندارند؛ به شکلی که در بسیاری از موارد شهروندان یک کشور به دلیل عدم آگاهی از اهداف تامین اجتماعی شکایتهایی را مطرح می کنند که اساسا خارج از حیطه وظائف و اختیارات تامین اجتماعی است. در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی اصول و رویکردهای کلی در تامین اجتماعی انجام می شود.

۲. ضرورت تحقیق

عدم آگاهی از حقوق شهروندی تعریف شده برای سازمان تامین اجتماعی باعث می شود که افراد از حقوق خود محروم شوند. در مجموع آنچه از وضعیت فعلی جامعه و همچنین نتایج مطالعات تجربی پیشین استنباط می شود این است که اصول و رویکردهای تامین اجتماعی تا حد زیادی ناشناخته باقی مانده است. از این رو لازم است سیاستها و اهداف و ماموریت‌های کلی سازمان تامین اجتماعی مورد مذاقه بیشتری قرار گیرد. ورود به چنین مبحثی باعث خواهد شد که اصول حاکم بر نظام تامین اجتماعی به شکلی شفاف‌تر برای کلیه شهروندان تبیین گردد و هر یک از افراد بتوانند براساس حقوقی که قانون برای آنها تعیین کرده است از این سازمان مطالبه‌گری داشته باشند. از طرف دیگر تاکنون اصول و رویکردهای کلی تامین اجتماعی به خصوص در ادبیات داخل کشور کمتر مورد بررسی قرار گرفته است که این امر بیانگر یک شکاف تحقیقاتی است. انجام پژوهش حاضر به برطرف کردن این شکاف تحقیقاتی کمک می کند.

۳. پیشینه پژوهش

سانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی تاثیر سرمایه‌گذاری در تامین اجتماعی بر توسعه انسانی جوامع پرداختند. در این مطالعه با ذکر مثال از چند کشور توسعه یافته و در حال توسعه نشان داده شده است که سرمایه‌گذاری در تامین اجتماعی رویکردی اثربخش در توسعه انسانی جوامع محسوب می شود. والاس-مارتینز^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی حقوق بازنشستگی تامین اجتماعی در دوران کهنسالی پرداختند. این تحقیق با رویکرد توصیفی-مروری و با تاکید بر روند جهانی تامین اجتماعی انجام شده است. بر اساس نتایج بدست آمده از مرور ادبیات، این محققان نتیجه گرفتند که حقوق بازنشستگی نه تنها باعث بهبود رفاه سالمندان می شود؛ بلکه در ارتقاء آرامش روانی این افراد نیز تاثیر قابل ملاحظه‌ای دارد. سیمپسون^۳ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی به بررسی سیاست‌های

1- Song
2- Valls Martinez
3- Simpson

تامین اجتماعی در کشورهایی با درآمد سرانه بالا پرداختند، در این پژوهش مشخصاً تاثیر تامین اجتماعی بر رفاه ذهنی و نابرابری‌های اجتماعی بررسی شده است. این پژوهش نشان داد که اصلاحات انجام شده در سیاست‌های تامین اجتماعی به شکل معناداری باعث کاهش نابرابری‌های اجتماعی و افزایش رفاه ذهنی شهروندان شده است.

بدلی‌وند و همکاران (۱۴۰۰) مطالعه‌ای با عنوان نقش حمایتی سازمان تامین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی از دید خبرگان انجام دادند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که ارائه خدمات گوناگون، حمایت از افراد با پرداخت حق بیمه و مزایا و مستمری، افزایش امید و اعتماد با ایجاد امنیت و کاهش آسیب‌ها، باز توزیع درآمد با ظرفیت‌سازی اشتغال و مشارکت اجتماعی، ایجاد و اجرای تعهدات کوتاه مدت و بلند مدت از جمله تاثیرات نظام حمایتی سازمان تامین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی از دید خبرگان می باشد. امین رشتی و همکاران (۱۳۹۲) مطالعه‌ای با عنوان نقش نظام تأمین اجتماعی بر توسعه انسانی در ایران انجام دادند. در این تحقیق با استفاده از الگوهای نظری و تجربی، بر اساس داده های سری زمانی ۱۳۷۰-۸۹ مدل مورد نظر برآورد شده است. نتایج برآورد مدل نشان می دهد که شاخص نسبت تعداد بیمه‌شدگان بیمه‌های اجتماعی به جمعیت فعال اقتصادی و نسبت مددجویان تحت پوشش به جمعیت فعال، دارای تأثیر مثبت و معناداری بر شاخص توسعه انسانی بوده، در نتیجه فرضیه تحقیق مبنی بر تأثیر مثبت و معنادار شاخص های تأمین اجتماعی بر توسعه انسانی ایران را تأیید می نماید.

۴. روش تحقیق

این پژوهش یک مطالعه نظری است که از لحاظ ماهیت و شکل اجراء به صورت توصیفی-مروری انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و مرور پژوهش‌های گذشته در رابطه با تامین اجتماعی استفاده شده است. برای درک بهتر اصول تامین اجتماعی، ترکیبی از مطالعات داخلی و بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته است.

۵. اهداف تحقیق

هدف اصلی این پژوهش، بررسی اصول و رویکردهای کلی در تامین اجتماعی است که در راستای آن، اهداف فرعی زیر پیگیری شده است:

۱- تبیین مفهوم تامین اجتماعی در ایران و نظام بین‌الملل

۲- بررسی اسناد و مقاله نامه بنیادین تامین اجتماعی در سطح بین‌المللی

۳- تبیین اهداف نظام تامین اجتماعی در سطح بین‌الملل

۴- بررسی اصول کلی تامین اجتماعی در ایران

۵-۱. تامین اجتماعی

تأمین اجتماعی شامل هر یک از اقداماتی است که توسط قانون برای حفظ درآمد فردی یا خانوادگی یا تأمین درآمد در مواقعی که برخی یا همه منابع درآمد فرد خاتمه می‌یابد، ارائه می‌شود. همچنین تأمین اجتماعی برای ارائه کمک‌های مالی در زمانی که فرد باید هزینه‌های فوق‌العاده سنگینی متحمل شود (مثلاً برای تربیت فرزندان یا پرداخت هزینه‌های درمانی) تعیین شده است. بنابراین تأمین اجتماعی ممکن است برای افرادی که با بیماری و ناتوانی، بیکاری، شکست محصول، فوت سرپرست خانوار، زایمان، مسئولیت مراقبت از کودکان خردسال یا بازنشستگی از کار مواجه هستند، مزایای متعددی به همراه داشته باشد (ژانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۱۱). مزایای تأمین اجتماعی ممکن است به صورت نقدی یا غیر نقدی برای نیازهای پزشکی، توانبخشی، کمک‌های خانگی در حین بیماری در خانه، کمک‌های حقوقی، یا هزینه‌های تشییع جنازه ارائه شود. تأمین اجتماعی ممکن است با حکم دادگاه (مثلاً برای جبران خسارت قربانیان حوادث)، توسط کارفرمایان (گاهی اوقات از شرکت‌های بیمه استفاده می‌کنند)، توسط ادارات دولتی مرکزی یا محلی، یا توسط آژانس‌های نیمه دولتی یا خودمختار ارائه شود (برنت^۲ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۳).

از آنجایی که طرح‌های عمومی تأمین اجتماعی مبتنی بر بیمه اجباری تا دو دهه آخر قرن نوزدهم به وجود نیامد، اغلب این بحث مطرح شده است که تأمین اجتماعی در شکل مدرن خود پاسخی به صنعتی شدن بوده است که باعث شد تعداد زیادی از مردم امنیت خود را صرفاً به درآمد حاصل از اشتغال وابسته می‌کنند. در واقع، بسیاری از خانواده‌ها به یک مرد و بنابراین به توانایی او برای یافتن کار، انجام آن و ماندن در آن وابسته شدند. علاوه بر این، صنعتی شدن منجر به مهاجرت مردم به سمت مراکز کار شد و در نتیجه آنها را از حمایت خانواده بزرگتر جدا کرد. علاوه بر این، توسعه آموزش اجباری دوره‌ای را طولانی کرد که در طی آن کودکان به والدین خود وابسته بودند. بعداً سیستم بازنشستگی اجباری باعث ایجاد وابستگی در انتهای دیگر زندگی شد (آرتور-هلمز^۳ و همکاران، ۲۰۲۱: ۶۹۹). این وضعیت در تضاد با تصویر ایدئالی است که سیاست‌گذاران برای توسعه جامعه ترسیم کرده بودند که در آن خانواده روستایی با دسترسی به زمین، که زن و شوهر روی آن کار می‌کردند، بچه‌ها زود شروع به کار کردند، و افراد مسن به کار ادامه دادند تا زمانی که خیلی ضعیف یا ناتوان شده باشند. براساس این

1- Zhang

2- Behrendt

3- Arthur-Holmes

ساده‌سازی بیش از حد، برخی نظریه‌پردازان پیشنهاد کرده‌اند که تامین اجتماعی به دلیل نیاز خاص جوامع صنعتی شکل گرفته است و امروزه در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه نیاز به برنامه‌های تامین اجتماعی بیشتر شده است (کاتل هانت^۱ و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۳).

۲-۵. رویکردهای تامین اجتماعی در سطح بین‌الملل

موارد مورد اشاره در زیر اهداف عمده تامین اجتماعی را با در نظر گرفتن تغییرات تدریجی شکل گرفته در تعریف تامین اجتماعی بیان می‌کنند.

(۱) امنیت و ثبات زندگی

هدف فعلی تامین اجتماعی، تضمین زندگی سالم و عاری از اضطراب شهروندان از طریق اجرای سیستم‌های تامینی است. در دوره پس از جنگ جهانی دوم، هدف اصلی تامین اجتماعی کمک به نیازمندان و جلوگیری از فقر بود، که این هدف، در توصیه‌های شورای مشورتی تامین اجتماعی در سال ۱۹۵۰ نشان داده شده است. هدف تامین اجتماعی هم بر اساس این مفهوم بود. به عنوان مثال، در قانون اساسی ژاپن آمده است ("همه مردم حق دارند حداقل استانداردهای زندگی سالم و فرهنگی را حفظ کنند"). نظام حکمرانی، کمک‌های مردمی و وظیفه امداد رسانی به نیازمندان را ایفا می‌کرد و نظام بیمه اجتماعی وظیفه پیشگیری از فقر را به عهده داشت. همچنین در توصیه‌های شورای مشورتی در سال ۱۹۶۲، عمدتاً در مورد کمک به نیازمندان و پیشگیری از فقر، برنامه‌هایی در مورد سیستم‌های تامین اجتماعی با هدف قرار دادن هر یک از گروه‌های اجتماعی طبقه‌بندی شده در طبقه نیازمند، کم درآمد و طبقه عمومی انجام شد (ویلاج^۲، ۲۰۲۲: ۱۰۸).

اما در حال حاضر، هدف تامین اجتماعی از محدوده کمک به نیازمندان و پیشگیری از فقر فراتر رفته و به سمت امنیت گسترده‌تر زندگی ملی در حال تغییر است. مطابق با ارتقای سطح زندگی، سطوح مزایای تضمین شده توسط سیستم‌های تامین اجتماعی نیز از سطوح تضمین حداقل سطح زندگی که سطحی بود که در امداد نیازمندان و پیشگیری از فقر به دست می‌آمد، فراتر رفته است. به عنوان مثال، خدمات رفاهی اجتماعی از جمله خدمات رفاهی برای سالمندان و مستمری‌های دولتی که متناسب با درآمد پیش از بازنشستگی ارائه می‌شود، فقط برای جلوگیری از فقر نیست؛ بلکه چنین خدماتی برای بهبود کیفیت زندگی، حمایت از استقلال فردی؛ و جبران کمبود توانایی کسب درآمد در دوران کهنسالی ارائه می‌شوند. (بورلا^۳ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۸۸).

1- Cottle Hunt
2- Willage
3- Borella

"زندگی با حداقل استانداردهای بهداشتی و فرهنگی" صرفاً به معنای زندگی برای زنده ماندن نیست؛ بلکه به معنای داشتن یک زندگی محترمانه به عنوان یک انسان است. بنابراین حداقل سطح زندگی تضمین شده در این سیستم ثابت نیست و باتوجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی، استاندارد زندگی شهروندان و پیشینه اجتماعی تغییر و بهبود خواهد یافت. اما تامین اجتماعی حداقل سطح زندگی بدون شرط را برای مردم تضمین نمی کند. در جامعه اقتصاد آزاد اساساً وظیفه خودیاری هر فرد برای اداره زندگی خود است. تامین اجتماعی برای آماده شدن در برابر حوادث غیرقابل پیش بینی که یک شهروند فردی نمی تواند به راحتی با آنها مقابله کند، از طریق سیستم هایی که براساس ایده همبستگی اجتماعی ایجاد شده اند، راه های زندگی به سوی یک زندگی پایدار را تضمین می کند (گشرت^۱ و همکاران، ۲۰۲۱: ۵۷۶).

(۲) حمایت از افراد برای استقلال

«استقلال» به طور کلی به معنای داشتن یک زندگی مستقل بدون دریافت حمایت یا کنترل از سوی دیگران، یا داشتن یک زندگی مستقل بدون تکیه بر کمک دیگران علی رغم ناتوانی های جسمی است. اگرچه اساساً لازم است که هر فردی برای خود زندگی مستقلی داشته باشد، اما حوادث غیرمترقبه مانند بیماری و تصادف، ورشکستگی شرکت یا ضعف جسمانی در دوران پیری ممکن است مانع از حفظ زندگی مستقل شود. علاوه بر این، برخی از افراد وجود دارند که نمی توانند مستقل زندگی کنند و به دلیل معلولیت های ذاتی به کمک دیگران نیاز دارند. یکی از اهداف تامین اجتماعی حمایت از افرادی است که از چنین معلولیت هایی رنج می برند تا بدون در نظر گرفتن معلولیت یا سن، به شیوه ای مستقل زندگی محترمانه داشته باشند. سیستم های تامین اجتماعی با اجرای اقداماتی برای حمایت از افراد نیازمند، برای داشتن زندگی مستقل، این افراد را قادر می سازد تا زندگی کنند و با مسئولیت و قضاوت خود دست به اقداماتی بزنند و امکان قدم گذاشتن در مراحل جدید زندگی را برای آنها فراهم کنند (کوئینی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰: ۵۲).

حمایت از استقلال ایده ای است که به طور سنتی در حوزه رفاه وجود داشته است. به عنوان مثال، هدف سیستم کمک های مردمی تضمین حداقل سطح زندگی برای همه نیازمندان و ارتقای استقلال آنهاست. در اینجا استقلال صرفاً به معنای «عدم دریافت کمک های مردمی» نیست، بلکه به معنای «نمایش توانایی ها و داشتن زندگی اجتماعی مناسب بر اساس توانایی» است. حمایت از استقلال افراد دارای معلولیت یکی از اهداف تامین اجتماعی بوده است و اقدامات متعددی برای ارتقای خدمات رفاهی و امنیت درآمد از جمله اجرای آموزش، برنامه های کار سرپناه و آموزش شغلی ترویج شده

1- Gechert

2- Quinby

است. در سال‌های اخیر، باتوجه‌به رایج شدن این ایده، اهمیت حمایت از استقلال برای افراد دارای انواع معلولیت‌ها، نه محدود به افراد دارای معلولیت، بیشتر مورد تاکید قرار گرفته است (سیمپسون و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۱۴).

همچنین در بررسی سیستم‌های جدید تامین اجتماعی، به ایده حمایت از استقلال اهمیت بیشتری داده می‌شود. در ایجاد نظام بیمه مراقبت بلندمدت، «استقلال سالمندان» به‌عنوان یکی از اصول اساسی نگهداری از سالمندان مطرح و در ماده ۲ قانون بیمه اتحادیه اروپا مراقبت‌های طولانی مدت گنجانده شده است. در اینجا حمایت از استقلال به‌معنای حمایت از سالمندان برای داشتن زندگی باکیفیت براساس اراده خود است، حتی زمانی که به مراقبت‌هایی نیاز دارند. همچنین در بازنگری قانون رفاه کودکان در ایالات متحده در سال ۱۹۹۷، اسامی و وظایف تسهیلات رفاهی کودکان بر اساس اصل اساسی حمایت از کودکان برای استقلال بررسی شد. در اینجا حمایت از استقلال به‌معنای حمایت از کودکانی است که نیاز به حمایت دارند تا بتوانند شخصیت خود را رشد دهند و به‌عنوان اعضای مستقل جامعه با قدرت زندگی کنند (کاتل هانت و همکاران، ۲۰۲۲، ۱۷).

(۳) پشتیبانی از کنش‌های خانوادگی^۱

برخی از سیستم‌های تامین اجتماعی وظایفی را بر عهده می‌گیرند که به صورت معمول توسط خانواده انجام می‌شود، از جمله مراقبت از کودکان نیازمند، مراقبت از افراد (کودکان) دارای معلولیت، تربیت کودکان و حمایت از والدین سالخورده. برون‌سپاری چنین وظایفی تحت سیستم‌های تامین اجتماعی به دلایل زیر ضروری شده است. زیرساخت‌های سنتی خانوار به‌دلیل افزایش تعداد خانواده‌های هسته‌ای و به‌دلیل کوچک شدن مقیاس خانواده ضعیف شده است. محیط زندگی و ارزش‌های مردم در مورد زندگی در حال تغییر است. و میانگین طول عمر مردم ژاپن طولانی شده است. به همین دلیل، برخی از کارکردهای خانه، دیگر به‌صورت خصوصی قابل انجام نیستند و نیاز به حمایت جامعه دارند (هولزمن^۲ و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۳۹).

حمایت لازم از خانواده‌هایی که از مشکلات متعدد رنج می‌برند از طریق سیستم‌های اجتماعی از گسستن زندگی خانوادگی جلوگیری می‌کند و به تثبیت زندگی و تحکیم پیوندهای عاطفی بین اعضای خانواده می‌انجامد. در برخی محیط‌های خانوادگی، حقوق کودکان برای رشد سالم یا حقوق افرادی که نیاز به مراقبت دارند ممکن است به خطر بیفتد. در چنین مواردی با حمایت از خانواده‌ها از طریق سیستم‌های تامین اجتماعی، از حقوق کودکان و یا افراد نیازمند مراقبت حمایت می‌شود. علاوه‌براین، بهبود خدمات مراقبت از کودک یا خدمات مراقبت بلندمدت، علاوه بر حمایت از کارکردهای خانوادگی،

1- household functions
2- Holzmann

هم مردان و هم زنان را قادر می‌سازد تا در حین پرورش کودکان یا مراقبت از اعضای خانواده خود کار کنند. در نتیجه، چنین خدماتی از طریق ارتقای جامعه‌ای که هم مردان و هم زنان می‌توانند به‌طور مساوی در آن مشارکت داشته باشند و از طریق گسترش نیروی کار، به رشد اقتصادی کمک خواهد کرد. وظایفی که باید توسط خانواده‌ها انجام شود، مانند تربیت فرزند، مراقبت از اعضای خانواده، یا حمایت از والدین مسن، به‌طور سنتی با کمک متقابل در میان خانواده‌ها، اقوام و جوامع محلی پشتیبانی می‌شود. در این راستا می‌توان گفت تامین اجتماعی این شکل خصوصی کمک متقابل را به شکل اجتماعی تبدیل می‌کند (ویلاج، ۲۰۲۲، ۱۱۶).

۵-۳. اصول تامین اجتماعی بر مبنای مقاله نامه سازمان بین‌المللی کار

سازمان بین‌المللی کار^۱ (ILO) از سه معیار برای تعریف سیستم تامین اجتماعی استفاده می‌کند. اولاً، هدف سیستم باید ارائه مراقبت‌های پزشکی درمانی یا پیشگیرانه، حفظ درآمد در صورت از دست دادن ناخواسته درآمد، یا اعطای درآمد تکمیلی به افراد دارای مسئولیت‌های خانوادگی باشد. دوم، این سیستم باید توسط قانونی تنظیم شده باشد که حقوق فردی مشخصی را به یک نهاد عمومی، نیمه دولتی یا خودمختار نسبت می‌دهد، یا تعهدات مشخصی را برای آن تعیین می‌کند. سوم، این سیستم باید توسط یک نهاد عمومی، نیمه دولتی یا خودمختار اداره شود. سازمان بین‌المللی کار مقرراتی را تعیین می‌کند که بر اساس آن مسئولیت جبران خسارت ناشی از کار مستقیماً به کارفرما تحمیل می‌شود، اگرچه چنین طرح‌هایی به‌طور دقیق معیار سوم بالا را برآورده نمی‌کنند. به همین دلیل مسئولیت کارفرما در اینجا گنجانده شده است (مورفی^۲، ۲۰۱۹: ۲۷۰).

در نظام ایران، همسویی با اهداف کلان نظام اقتصادی کشور از اهداف اصلی سازمان تامین اجتماعی است. در واقع، اصول و روش‌های این سازمان طوری طراحی شده است که این اهداف را سرلوحه راه خویش قرار دهند. از طرفی رونق فعالیت‌های تولیدی و صنعتی باعث ازدیاد جمعیت تحت پوشش بیمه و تقویت منابع مالی این سازمان می‌شود. از طرف دیگر، پوشش بیمه‌ای کارگران به افزایش اطمینان خاطر، ایجاد شدن امنیت روحی و سلامت جسمی و در نهایت ارتقای بهره‌وری نیروی کار منجر می‌گردد (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۴۰۰، ۱۰۲). چه در قوانین ایران و چه در نظام بین‌المللی، سازمان تامین اجتماعی یک سازمان دولتی نیست، بلکه این سازمان عمومی و غیردولتی بوده که بخش زیادی از منابع مالی آن از حق بیمه‌ها تامین می‌شود، این سازمان متکی به منابع دولتی نیست. درحقیقت، هر یک از کارفرماها و کارگران هر ماه باید مبلغ مشخصی را به‌عنوان حق بیمه به این سازمان پرداخت کنند. بیمه‌گذاران با این پرداختی، هم خود را بیمه کرده هم منابع مالی این سازمان را تامین می‌کنند.

1- International Labour Organisation

2- Murphy

از این رو، تمامی درآمدها و همچنین سرمایه‌های سازمان تامین اجتماعی متعلق به اقشار تحت پوشش بیمه در نسل‌های پی در پی است. بنابراین، امکان ادغام این سازمان با هیچ سازمان یا موسسه دولتی و غیردولتی وجود ندارد (عنایتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۳).

جهت پی بردن به اصول کلی نظام تامین اجتماعی باید به ریشه‌های تاریخی آن در دهه ۱۹۳۰ بازگشت. در واقع بروز بحران مالی شدید آمریکا را یکی از محرک‌های اصلی برای برپایی نظام تامین اجتماعی می‌دانند که بعدها به اروپا و به تدریج سایر کشورها تسری یافت. دهه ۱۹۳۰ آمریکا را با بدترین بحران اقتصادی در تاریخ مدرن خود مواجه کرد. میلیون‌ها نفر بیکار بودند، دو میلیون مرد بالغ بی هدف در سراسر کشور سرگردان بودند، بانک‌ها و مشاغل شکست خوردند و اکثر سالمندان در آمریکا در وابستگی زندگی می‌کردند. این شرایط منجر به درخواست‌های زیادی برای تغییر شد. تحت چنین شرایطی بود که سیاست‌گذاران، تامین مالی اقشاری چون بازنشستگان، افراد بیکار و افراد نیازمند به مراقبت‌های درمانی را در پیش گرفتند و بدین ترتیب چشم‌اندازهای اصلی تامین اجتماعی مشخص شد (سانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۳۵).

همان‌گونه که پیش‌از این نیز اشاره شد، سازمان بین‌المللی کار مهمترین نهادی است که خط‌مشی‌های کلی نظام تامین اجتماعی را مشخص می‌کند. البته در هر کشور متناسب با شرایط، تغییراتی در مأموریت‌ها و اهداف نظام تامین اجتماعی اعمال می‌شود. امنیت اجتماعی یک حق انسانی است که به نیاز جهانی برای حمایت در برابر خطرات خاص زندگی و نیازهای اجتماعی پاسخ می‌دهد. سیستم‌های مؤثر تامین اجتماعی، امنیت درآمد و حمایت از سلامت را تضمین می‌کنند و از این طریق به پیشگیری و کاهش فقر و نابرابری، و ارتقای شمول اجتماعی و کرامت انسانی کمک می‌کنند. نهادهای تامین اجتماعی این کار را از طریق ارائه مزایای نقدی یا غیرنقدی با هدف تضمین دسترسی به مراقبت‌های پزشکی و خدمات بهداشتی و همچنین امنیت درآمد در طول چرخه زندگی، به‌ویژه در صورت بیماری، بیکاری، آسیب شغلی، زایمان، مسئولیت‌های خانوادگی، از کارافتادگی، از دست دادن نان‌آور خانواده^۲ و همچنین در دوران بازنشستگی و کهولت سن انجام می‌دهند (گراس^۳ و همکاران، ۲۰۲۲، ۱۷۸). بنابراین سیستم‌های تامین اجتماعی سرمایه‌گذاری مهمی در رفاه کارگران و جامعه به‌عنوان یک کل است و دسترسی به آموزش و آموزش حرفه‌ای، تغذیه و کالاها و خدمات ضروری را تسهیل می‌کند. در ارتباط با سایر سیاست‌ها، تامین اجتماعی به ارتقای بهره‌وری و اشتغال‌زایی و توسعه اقتصادی کمک می‌کند. برای کارفرمایان و شرکت‌ها، تامین اجتماعی به حفظ نیروی کار پایدار کمک می‌کند که بتواند با تغییرات سازگار شود. در نهایت، انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند و بنابراین با تضمین شرایط زندگی

1- Song
2- family breadwinner
3- Gross

مناسب برای همه، به ایجاد صلح اجتماعی، جوامع فراگیر و جهانی شدن عادلانه کمک می‌کند (تاینس^۱، ۲۰۲۲: ۲۴۳).

مقاله‌نامه و توصیه‌هایی که چارچوب استانداردهای سازمان بین‌المللی کار در مورد امنیت اجتماعی را تشکیل می‌دهند منحصر به فرد هستند: آنها حداقل استانداردهای حمایتی را برای هدایت توسعه طرح‌های مزایا و سیستم‌های تامین اجتماعی ملی براساس شیوه‌های خوب از تمام مناطق جهان تعیین می‌کنند. بنابراین مقاله‌نامه ذیل سازمان بین‌المللی کار براین اصل مبتنی هستند که هیچ مدل واحدی برای تامین اجتماعی وجود ندارد و این وظیفه هر کشوری است که حمایت لازم را توسعه دهد. برای این منظور، آنها طیف وسیعی از گزینه‌ها و بندهای انعطاف پذیری را برای دستیابی تدریجی به هدف پوشش جهانی جمعیت و خطرات اجتماعی از طریق سطوح سود کافی ارائه می‌دهند. آنها همچنین دستورالعمل‌هایی را در مورد طراحی، تامین مالی، اجرا، حاکمیت و ارزیابی طرح‌ها و سیستم‌های تامین اجتماعی، مطابق با رویکرد مبتنی بر حقوق، ارائه کردند. در جهانی در حال جهانی شدن، که در آن افراد در معرض خطرات اقتصادی هر چه بیشتر قرار دارند، واضح است که یک سیاست ملی مهم حمایت اجتماعی می‌تواند به کاهش اثرات منفی بسیاری از بحران‌ها کمک کند (انگلهارت^۲ و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۰۸۵).

در این بخش به معرفی برخی از مقاله‌نامه‌هایی پرداخته می‌شود که اصول و خط مشی‌های کلی تامین اجتماعی را در سطح بین‌الملل مشخص می‌کنند.

۵-۳-۱. مقاله‌نامه تامین اجتماعی (حداقل استانداردها)^۳، ۱۹۵۲ (شماره ۱۰۲)

این مقاله‌نامه حداقل استاندارد را برای سطح مزایای تامین اجتماعی و شرایط اعطای آنها تعیین می‌کند. این کنوانسیون نه حوزه اصلی تامین اجتماعی شامل مراقبت‌های پزشکی، بیماری، بیکاری، سالمندی، آسیب شغلی، خانواده، زایمان، از کارافتادگی و پرداخت غرامت به بازماندگان را پوشش می‌دهد. این مقاله‌نامه برای اطمینان از اینکه این اهداف مورد نظر در همه کشورها اعمال شود، امکان تصویب با پذیرش حداقل سه حوزه از نه حوزه خود و متعاقباً پذیرش تعهدات تحت سایر حوزه‌ها را برای دولت‌ها فراهم می‌آورد و بدین ترتیب به آنها اجازه می‌دهد تا به تدریج به تمام اهداف تعیین شده در آن دست یابند. مقاله‌نامه سطح حداقل مزایا را می‌توان با توجه به سطح دستمزد در کشور مورد نظر تعیین کرد. همچنین ممکن است استثنائات موقتی برای کشورهایی که اقتصاد و امکانات پزشکی آنها به اندازه کافی توسعه نیافته است در نظر گرفته شود و بدین ترتیب آنها را قادر می‌سازد تا دامنه کنوانسیون و پوشش مزایای ارائه شده را محدود کنند.

1- Tynes

2- Engelhardt

3- Social Security (Minimum Standards) Convention

۵-۳-۲. توصیه‌نامه طبقات حفاظت اجتماعی^۱، ۲۰۱۲ (شماره ۲۰۲)

توصیه‌نامه طبقات حفاظت اجتماعی، رهنمودهایی در مورد معرفی یا حفظ طبقات حمایت اجتماعی و اجرای آن به‌عنوان بخشی از راهبردها برای گسترش سطوح بالاتر امنیت اجتماعی به افراد بیشتر، مطابق با راهنمایی‌های مندرج در استانداردهای تامین اجتماعی سازمان بین‌المللی کار ارائه می‌کند. این توصیه تعهد کشورهای عضو را برای حرکت به سمت ایجاد سیستم‌های جامع تامین اجتماعی و گسترش پوشش تامین اجتماعی با اولویت ایجاد طبقات ملی حمایت اجتماعی بیان می‌کند. توصیه‌نامه طبقات حفاظت اجتماعی، مکمل مقاله‌نامه‌های موجود ILO و توصیه‌نامه‌های مربوط به تامین اجتماعی است. این توصیه‌نامه به کشورهای عضو راهنمایی می‌کند تا اطمینان حاصل شود که همه اعضای جامعه از حداقل سطح اولیه امنیت اجتماعی در طول زندگی خود برخوردار هستند. ایجاد و حفظ طبقات ملی حمایت اجتماعی و اجرای طرح‌های مربوطه در چارچوب استراتژی‌هایی برای گسترش امنیت اجتماعی که به تدریج سطوح بالاتری از امنیت اجتماعی را برای مردم تضمین می‌کند، از مهمترین اهداف توصیه‌نامه طبقات حفاظت اجتماعی می‌باشد (هو^۲ و همکاران، ۲۰۲۲: ۳۱۵).

۵-۳-۳. مقاله‌نامه برابری رفتار (تامین اجتماعی)^۳، ۱۹۶۲ (شماره ۱۱۸)

کنفرانس عمومی سازمان بین‌المللی کار توسط هیئت ریسه دفتر بین‌المللی کار در ۶ ژوئن ۱۹۶۲ در ژنو تشکیل شد. براساس مصوبات این مقاله، هر عضو می‌تواند تعهدات این مقاله‌نامه را در رابطه با یک یا چند حوزه از زیرشاخه‌های تامین اجتماعی زیر بپذیرد:

- (الف) مراقبت‌های پزشکی؛
- (ب) کمک هزینه بیماری؛
- (ج) حقوق زایمان؛
- (د) حقوق از کارافتادگی؛
- (ه) حقوق سالمندی؛
- (و) حقوق بازماندگان؛
- (ز) حقوق برای آسیب ناشی از کار
- (ح) مقرری بیکاری؛
- (ط) کمک خانواده (کاپوی^۴ و همکاران، ۲۰۰۷: ۶۱۶).

1- Social Protection Floors Recommendation
2- Huo
3- Equality of Treatment (Social Security) Convention
4- Kapuy

۵-۳-۴. مقاله‌نامه حقوق تامین اجتماعی^۱، ۱۹۸۲ (شماره ۱۵۷)

این سند حقوق و مزایای خاصی را برای کارگران مهاجر، که با مشکل از دست دادن امتیازات تأمین اجتماعی که در کشور مبدأ از آن برخوردار بودند، ارائه می‌کند. مقاله‌نامه شماره ۱۵۷ و توصیه‌نامه شماره ۱۶۷ همراه آن به‌طور خاص به موضوع حفظ حقوق تامین اجتماعی کارگران مهاجر می‌پردازد و مکمل مقاله‌نامه شماره ۱۱۸ با تمرکز بر برابری اجتماعی است. با این حال، برخلاف مقاله‌نامه شماره ۱۱۸، که به دولت‌های عضو اجازه می‌دهد یک یا چند بند از ۹ بند را انتخاب کنند، مقاله‌نامه شماره ۱۵۷ بدون در نظر گرفتن نوع طرح، برای همه حوزه‌های مورد نظر اعمال می‌شود. هدف مقاله‌نامه شماره ۱۵۷ ترویج شکلی انعطاف‌پذیر و گسترده از هماهنگی بین طرح‌های امنیت ملی و به‌ویژه از طریق انعقاد موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه تأمین اجتماعی است. مقاله‌نامه شماره ۱۵۷ نیز سیستمی را براساس اصل حفظ حقوق مکتسبه و حقوق در جریان تحصیل ایجاد می‌کند. توصیه‌نامه شماره ۱۶۷ قوانینی را در مورد حفظ حقوق تامین اجتماعی تعیین می‌کند (مایر^۲ و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۱۰۸).

۵-۴. اصول تامین اجتماعی در ایران

توجه به مقاله‌نامه تامین اجتماعی به‌نحوی که در برگیرنده قلمروهای امدادی (امداد، حوادث، اجتماعی)، حمایتی (توان‌بخشی، توانمندسازی، مساعدت اجتماعی) و بیمه‌ای (بازنشستگی، بیکاری و...) است، به‌صورت یک منظومه جامع و یکپارچه در دو مقطع دهه ۱۳۵۰ و ۱۳۸۰ انجام شد. در دهه ۱۳۵۰، نماد این رویکردها تاسیس وزارت رفاه اجتماعی و تصویب قانون تامین اجتماعی و در دهه ۱۳۸۰، نماد این رویکردها تصویب قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی و تاسیس وزارت رفاه و تامین اجتماعی بود. قانون تامین اجتماعی اگر به‌طور کامل و در موعد خودش عملیاتی می‌شد به‌لحاظ جامعیت نگاه حاکم بر آن، به‌نوعی نظام فراگیر و جامع رفاه و تامین اجتماعی با محوریت قلمرو بیمه‌ای را در کشور شکل می‌داد و در زمان خودش یکی از قوانین مترقی و پیشرو در عرصه تامین اجتماعی دنیا بود که متأسفانه متناسب با شرایط و مقتضیات روز، اجرایی و به‌روزرسانی نشد. همان‌طور که قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی نیز یک منظومه و سپهر جامع و مانع و یک متن قوی مبتنی بر سیاست اجتماعی و سیاست رفاهی و توسعه اجتماعی بود، اگر به‌موقع و به‌طور کامل عملیاتی می‌شد می‌توانست تاثیر و تاثرات زیادی بر سطح رفاه عمومی جامعه و مردم به‌ویژه اقشار و گروه‌های هدف بگذارد (امیدیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۳۶).

به‌رغم همه آرمان‌ها و شعارهای مطرح‌شده در اواخر دهه ۱۳۵۰، در حیطه عدالت اجتماعی، رفع فقر

1- Maintenance of Social Security Rights Convention

2- Meyer

و نابرابری و... همه رویکردهای مترقی مندرج در قانون اساسی که منبعث از همان شعارها و آرمان‌های مردمی و متأثر از آموزه‌های دینی و ملی ایرانی - اسلامی مبنی بر لزوم تامین و تضمین حداقل‌ها از سوی دولت بود، حق به رسمیت شناختن برخورداری از خدمات تامین اجتماعی برای مردم و مکلف ساختن دولت در قبال این وظایف و... و به‌رغم تکالیف مندرج در قوانین برنامه‌های توسعه اول تا ششم که البته با فعالیت‌های انجام‌شده از سوی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی طی سال‌های اخیر در متن قانون برنامه ششم توسعه و نیز قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور احکام بسیار زیادی به حوزه رفاه و تامین اجتماعی اختصاص یافت و برای اولین بار جدول شاخص‌های اجتماعی در کنار شاخص‌های اقتصادی و... در متن برنامه توسعه گنجانده شده است (صفائی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴).

خدمات تامین اجتماعی را می‌توان در سه حوزه اصلی «بیمه‌شدگان»، «مستمری‌بگیران» و «کارفرمایان» خلاصه نمود. خدمات ارائه شده به بیمه‌شدگان شامل بیمه دانشجویی، بیمه زنان خانه‌دار و دختران، کمک هزینه بارداری، کمک هزینه ازدواج، کمک هزینه کفن و دفن، بیمه بیکاری، اروتز و پروتز، جمع‌آوری سوابق، غرامت دستمزد ایام بیماری است. خدمات ارائه شده به «کارفرمایان» شامل حوادث ناشی از کار، دریافت نرم افزار ارسال لیست حق بیمه، تسهیلات قانونی، پیمانکاران، موارد مشمول کسر حق بیمه، معاینات بدو استخدام، کارگاه‌های تازه تاسیس، و مقررات جریمه دیرکرد یا عدم ارسال لیست است. خدمات ارائه شده به مستمری‌بگیران شامل مستمری بازنشستگی، مستمری از کارافتادگی، مستمری بازماندگان، مزایای جنبی مستمری‌بگیران، و پیمان سازمان با بازنشستگان و مستمری‌بگیران است (میری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۹).

گسترش پوشش‌های بیمه‌ای و حمایتی و نظام تأمین اجتماعی سبب افزایش امید به زندگی، بهبود وضعیت و کیفیت زندگی افراد، افزایش سطح فرهنگی و بهداشتی، کاهش فقر و متعادل نمودن توزیع درآمد، کاهش ریسک و نااطمینانی نیروی کار در سال‌های آتی (بازنشستگی) و تأثیر کلی آن در عرصه‌های مختلف زندگی (اقتصادی - اجتماعی) می‌شود و این یکی از اصول کلی سیاست‌های تامین اجتماعی در ایران است (امین رشتی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۷). پرداخت مستمری بازنشستگی بعد سنوات کاری، از جمله کاراترین و مهم‌ترین وظایف سازمان تامین اجتماعی است. به‌طوری‌که اکثر مردم، سازمان تامین اجتماعی را با همین نام و خدمت می‌شناسند و در ذهنشان جا افتاده است. در حقیقت، بیمه‌شده پس از گذشت مدتی که معمولاً بین ۲۵ تا ۳۰ سال کاری است - در طول آن حق بیمه پرداخت می‌کرده است - بازنشسته می‌شود و می‌تواند از حقوق بازنشستگی استفاده کند. اگر بیمه‌شده به هر دلیلی فوت کند. این بیمه تامین اجتماعی است که وظیفه دارد هزینه کفن و دفن را به خانواده متوفی پرداخت کند. این هزینه، تحت عنوان هزینه فوت نام می‌گیرد. در واقع، نیازی نیست خانواده متوفی پول کفن و دفن را بپردازند. به این روش بیمه تامین اجتماعی قصد دارد بخشی

از هزینه‌های وارده را کاهش داده و به نوعی از خانواده بیمه‌شده حمایت به عمل آورد (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰۴).

امکان دارد به‌هردلیلی بیمه‌شده از کارافتاده شود. این دلایل از کارافتادگی می‌تواند شامل حوادث ناشی از کار باشد یا در اثر بیماری‌هایی که از بالا رفتن سن نشات می‌گیرند. در هر صورت، دلیل هر چه که باشد بیمه‌شده حق قانونی درخواست مستمری از تامین اجتماعی دارد. همچنین، وظیفه‌ی سازمان تامین اجتماعی این است که مستمری بازنشستگی را به بیمه‌شده پرداخت کند. همچنین از کارافتادگی موقت که ناشی از حوادث و یا بیماری‌ها باشد، مشمول دریافت غرامت بیماری خواهد شد. بیمه‌گذار می‌تواند برای دریافت غرامت بیماری به سازمان تامین اجتماعی درخواست دهد. در این حالت پرداخت غرامت بیماری بستگی به مدت زمان بستری یا استراحت بیمه‌شده دارد. وقتی که دلیل بیکاری بیمه‌شده غیرارادی باشد، یعنی فرد در اثر عوامل کاری بیکار شده ولی در هر زمان آماده به کار باشد و شرایط کاری برایش فراهم نشده باشد می‌تواند در یک مدت زمان کم از بیمه و حقوق بیکاری استفاده کند (جعفری و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۸).

۵-۵. سیاست‌های کلی نظام تامین اجتماعی^۱

سیاست‌های کلی تامین اجتماعی با ۹ رویکرد ابلاغ شده است که استقرار نظام تامین اجتماعی یکپارچه و شفاف و همچنین، بسط و تامین عدالت اجتماعی، از مهم‌ترین نکات مورد تاکید در سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری است.

۱- استقرار نظام تامین اجتماعی به صورت جامع، یکپارچه، شفاف، کارآمد، فراگیر و چندلایه.

۲- ایجاد یک ساز و کار تخصصی و فرابخشی به منظور حفظ انتظام و انسجام امور مربوط، لایه‌بندی و سطح‌بندی خدمات، ایجاد وحدت رویه، اعمال نظارت راهبردی در تکوین و فعالیت سازمان‌ها و صندوق‌ها و نهادهای فعال در قلمروهای امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و شکل‌دهی پایگاه اطلاعات، با رعایت ملاحظات امنیتی مربوط به نیروهای مسلح و دستگاه‌های امنیتی کشور.

۳- پایبندی به حقوق و رعایت تعهدات بین نسلی و عدم تحمیل طرح‌های فاقد تضمین مالی بین نسلی، تامین منابع پایدار، رعایت محاسبات بیمه‌ای و تعادل بین منابع و مصارف و حفظ و ارتقا ارزش ذخایر سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی به‌عنوان اموال متعلق حق مردم با تاکید بر امانت‌داری، امنیت، سودآوری و شفافیت با ایجاد ساز و کار لازم.

۴- اصلاح قوانین، ساختارها و تشکیلات سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی در جهت تامین

عدالت و یکسان‌سازی قواعد و مقررات بیمه‌ای و جلوگیری از ایجاد و انباشت بدهی‌های دولت و رعایت قواعد بیمه‌ای و تأمین بار مالی تضمین شده و بین نسلی.

۵- لایه‌بندی امور امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و سطح‌بندی خدمات با رویکرد فعال دولت براساس وسع و استحقاق

۶- بسط و تأمین عدالت اجتماعی، کاهش فاصله طبقاتی با هدف‌مندی‌سازی یارانه‌ها، دسترسی آحاد جامعه به خدمات تأمین اجتماعی، توانمندسازی، کارآفرینی و رفع تبعیض‌های ناروا در بهره‌مندی از منابع عمومی.

۷- استقرار نظام ملی احسان و نیکوکاری و ایجاد پیوند میان ظرفیت‌های مردمی و دستگاه‌های موظف.

۸- ارائه خدمات لازم به منظور تحکیم نهاد خانواده و فرزندآوری.

۹- الزام به تهیه پیوست تأمین اجتماعی برای طرح‌ها و برنامه‌های کلان کشور

بسط و گسترش عدالت اجتماعی، کاهش فاصله طبقاتی، رفع تبعیض‌های ناروا، حمایت از اقشار ضعیف جامعه، رفع فقر و آسیب‌های اجتماعی نظام ملی احسان و نیکوکاری و تعیین حقوق و تکالیف متقابل مردم و دولت در این زمینه از جمله اصول مهم سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی است و رویکرد توانمندسازی اجتماع محور و خانواده‌محور، بازاجتماعی شدن مبتلایان به فقر و آسیب اجتماعی و توجه ویژه به سالمندان و معلولان در این سیاست‌ها مدنظر قرار گرفته است؛ همچنین موضوع صندوق‌های بازنشستگی و مسائل و مشکلات مبتلابه آن‌ها از محورهای مهم سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی است که در این زمینه نیز سیاست‌های لازم جهت طراحی راهکارهای اصلاحی در متن پیش‌نویس و ملاحظات لازم برای برون‌رفت صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی از چالش‌های مبتلابه و نیل به پایداری مالی، در قالب سیاست‌های کلی گنجانده شده است (بدلی وند و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰۵).

تأمین اجتماعی در این سند به مفهوم عام آن به کار رفته و شامل سه حوزه بیمه‌های اجتماعی، حوزه حمایتی و حوزه امدادی می‌شود؛ در واقع همه حوزه‌هایی که مردم نیازمند دریافت خدمات اجتماعی از آنها هستند را در برمی‌گیرد. در این سند تأکید شده است که باید منابع پایدار برای صندوق‌ها پیش‌بینی شود. درباره اصلاح ساختارها نیز تأکید شده است؛ صندوق‌های کوچکی داریم که نمی‌توانند بیمه‌شده جدید جذب کنند و بر هزینه‌هایشان افزوده می‌شود و اینها حتماً نیازمند اصلاح ساختار هستند و چه‌بسا نیاز باشد در یک صندوق بزرگ ادغام شوند. در حوزه حمایتی و امدادی هم وضعیت همین‌طور است و در مجموع ایجاد یک سازوکار فرابخشی برای انسجام‌بخشی به حمایت‌ها در سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. در قانون ساختار نظام جامع که سال ۱۳۸۳ تصویب شد، شورای عالی رفاه تشکیل شد اما نتوانست در تنظیم‌گری موفق باشد (پارسا و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۷۳).

۶. نتیجه‌گیری

تامین اجتماعی یکی از اثرگذارترین مفاهیم ایجاد شده در حوزه تمدن بشری در دو قرن اخیر بوده است. علت اهمیت تامین اجتماعی، تاثیری است که چنین نظامی بر زندگی تک تک افراد و کل جامعه می‌گذارد. تامین اجتماعی به‌عنوان یک ابزار اجتماعی (شبکه ایمنی اجتماعی) برای تضمین زندگی پایدار و بدون اضطراب در آمادگی در برابر مشکلاتی که ممکن است ثبات زندگی را به خطر بیندازد مانند بیماری، آسیب، نیاز به مراقبت، بیکاری، بازنشستگی بدون ابزار کسب درآمد و حوادث غیرمترقبه عمل می‌کند. به‌عنوان مثال، هر فردی در صورت بیماری یا جراحی با هزینه‌های درمانی پرداخت شده توسط بیمه درمانی به‌راحتی می‌تواند خدمات درمانی دریافت کند. حتی اگر وی از کار خود بازنشسته شده باشد و امکانات کسب درآمد خود را از دست داده باشد، می‌تواند برای داشتن یک زندگی پایدار حقوق بازنشستگی سالمندی دریافت کند. علاوه بر نیازمندی که تحت حمایت سایر سیستم‌های تامین اجتماعی نیستند، سیستم کمک‌های مردمی حداقل سطح زندگی را برای آنها تضمین می‌کند. به لطف شبکه تامین اجتماعی، هر انسانی می‌تواند بدون ترس از خطرات، زندگی پرنشاط، چالش برانگیز و جذابی داشته باشند که در نهایت منجر به فعال شدن کل جامعه می‌شود. برعکس، اگر شبکه امنیت اجتماعی ناپایدار شود، مردم احساس ناآرامی خواهند کرد و بسیاری از آنها، برای مثال، مصرف را مهار کرده و برای آمادگی در برابر اضطراب‌های آینده، پس انداز خواهند کرد. این امر به شدت بر اقتصاد تأثیر می‌گذارد و جامعه کمتر فعال می‌شود.

از طریق بررسی اسناد داخلی و بین‌المللی در این مقاله مشخص شد که هدف فعلی تامین اجتماعی تضمین زندگی سالم و عاری از اضطراب از طریق اجرای سیستم‌های تامین اجتماعی برای کمک به آنها در صورت بی‌ثباتی زندگی و جلوگیری از این بی‌ثباتی است. همچنین حمایت از زندگی مستقل یکی دیگر از رویکردهای اساسی تامین اجتماعی در سطح جهانی است. به‌عبارت‌دیگر یکی از اهداف تامین اجتماعی حمایت از افرادی است که از چنین رویدادهای معلولیت‌هایی رنج می‌برند تا بدون در نظر گرفتن معلولیت یا سن، به‌شیوه‌ای مستقل و مطابق با سبک زندگی خود در خانواده و منطقه زندگی محترمانه داشته باشند. همچنین حمایت لازم از خانواده‌هایی که از مشکلات متنوع رنج می‌برند از طریق سیستم‌های اجتماعی از گسستن زندگی خانوادگی جلوگیری می‌کند و به تثبیت زندگی و تشدید پیوندهای روانی بین اعضای خانواده می‌انجامد. در برخی محیط‌های خانگی، حقوق کودکان برای رشد سالم و یا حقوق افرادی که نیاز به مراقبت دارند ممکن است به خطر بیفتد. در چنین مواردی با حمایت از خانواده‌ها از طریق سیستم‌های تامین اجتماعی، از حقوق کودکان و یا افراد نیازمند مراقبت حمایت می‌شود. نکته قابل توجه این است که در نظام تامین اجتماعی ایران نیز تقریباً چنین

رویکردهایی دنبال می‌شود؛ ولو اینکه مشخصا به موارد فوق اشاره نشده باشد. به عبارت دیگر در سیستم تامین اجتماعی ایران نیز حمایت از زندگی مستقل، حمایت از عملکرد صحیح خانواده‌ها و فراهم آوردن شرایط برای یک زندگی آبرومند و محترمانه به عنوان خط مشی‌های اصلی سیستم تامین اجتماعی تعریف شده است.

منابع

- ۱- امیدیان، مرتضی؛ احمد زندوانیان. (۱۳۹۸). بومی سازی روان شناسی در راستای تحول و ارتقای علوم انسانی با رویکرد قانون برنامه ششم توسعه. سیاست های راهبردی و کلان. ۲۴۷-۲۲۶.
- ۲- امین رشتی، ناریس، و قربانی ولیک چالی، عاطفه. (۱۳۹۲). نقش نظام تأمین اجتماعی بر توسعه انسانی در ایران. اقتصاد مالی، ۷(۲۳)، ۸۱-۱۱۰.
- ۳- بدلی وند، مجید، کریمیان، حبیب الله، فتحی، سروش. (۱۴۰۰). نقش حمایتی سازمان تامین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی از دید خبرگان. پژوهش اجتماعی، ۱۳(۵۱)، ۱۳۰-۱۰۰.
- ۴- پارسا ضیابری، لیلا؛ دارونیان، سهیلا (۱۴۰۰). ارزیابی مدل مدیریت توسعه سرمایه اجتماعی در سازمان تامین اجتماعی تهران. رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۸۳، ۱۱۹۹-۱۱۷۲.
- ۵- جعفری، سجاد؛ الحسینی المدرسی، سید مهدی؛ دموری، داریوش (۱۴۰۰). طراحی هرم مسئولیت اجتماعی با استفاده از رویکرد کیفی: مورد مطالعه سازمان تامین اجتماعی. مدیریت بهره‌وری، ۵۹، ۱۳۶-۹۴.
- ۶- رحمانی فضلی، هادی، نیکبخت، سعید، و تیموری، حمیدرضا. (۱۴۰۰). تاثیر متغیرهای مالی بر عملکرد بهینه هلدینگ سرمایه‌گذاری تامین اجتماعی (شستا). دوفصلنامه علمی حسابداری دولتی، ۷(۲)، ۱۰۸-۹۵.
- ۷- صفائی، علی، سلاطین، پروانه، قویدل، صالح، صوفی مجید پور، مسعود. (۱۴۰۰). تاثیر هزینه‌های سازمان تامین اجتماعی بر همگرایی توزیع درآمد در استان ها: رهیافت اقتصادسنجی فضایی. مدلسازی اقتصادسنجی، ۶(۵)، ۳۹-۹.
- ۸- عنایتی، انور؛ محمدی ملقرنی، عطاءالله؛ کردستانی، غلامرضا (۱۴۰۱). ارائه الگوی ارزیابی پایداری مالی در سازمان تامین اجتماعی. حسابداری، پاسخگویی و منافع جامعه، ۴۴، ۳۴-۱.
- ۹- میری، مسلم؛ عبدالعظیم بلاغی اینالو. (۱۳۹۸). نظارت قضایی بر عملکرد سازمان تامین اجتماعی. تامین اجتماعی. ۳۷-۱۷.
- 10-Arthur-Holmes, F., & Agyemang-Duah, W. (2020). Reaching older adults during the COVID-19 pandemic through social networks and Social Security Schemes in Ghana: Lessons for considerations. *Journal of gerontological social work*, 63(6-7), 699-701.
- 11-Behrendt, C., Nguyen, Q. A., & Rani, U. (2019). Social protection systems and the future of work: Ensuring social security for digital platform workers. *International Social Security Review*, 72(3), 17-41.
- 12-Borella, M., De Nardi, M., & Yang, F. (2019). Are marriage-related taxes and Social Security benefits holding back female labor supply? (No. w26097). National Bureau of Economic Research.

- 13-Cottle Hunt, E., & Caliendo, F. N. (2022). Social security and risk sharing: The role of economic mobility across generations. *International Tax and Public Finance*, 1-34.
- 14-Engelhardt, G. V., Gruber, J., & Kumar, A. (2022). Early Social Security Claiming and Old-Age Poverty Evidence from the Introduction of the Social Security Early Eligibility Age. *Journal of Human Resources*, 57(4), 1079-1106.
- 15-Gechert, S., Paetz, C., & Villanueva, P. (2021). The macroeconomic effects of social security contributions and benefits. *Journal of Monetary Economics*, 117, 571-584.
- 16-Gross, T., Layton, T. J., & Prinz, D. (2022). The liquidity sensitivity of healthcare consumption: Evidence from social security payments. *American Economic Review: Insights*, 4(2), 175-90.
- 17-Holzmann, R., & Wels, J. (2018). Status and Progress in Cross-Border Portability of Social Security Benefits.
- 18-Huo, X., & Lin, M. (2022). Evolution of the rural social security system in a large country over 35 years: institutional transformation and the Chinese experience. *China Agricultural Economic Review*.
- 19-Kapuy, K., Pieters, D., & Zaglmayer, B. (2007). *Social Security Cases in Europe: The European Court of Human Rights*. Intersentia; Antwerpen-Oxford.
- 20-Meyer, B. D., & Wu, D. (2018). The poverty reduction of social security and means-tested transfers. *ILR Review*, 71(5), 1106-1153.
- 21-Murphy, J. (2019). The historical development of Indonesian social security. *Asian Journal of Social Science*, 47(2), 255-279.
- 22-Quinby, L. D., Aubry, J. P., & Munnell, A. H. (2020). Pensions for State and Local Government Workers Not Covered by Social Security: Do Benefits Meet Federal Standards?. *Soc. Sec. Bull.*, 80, 1.
- 23-Simpson, J., Albani, V., Bell, Z., Bambra, C., & Brown, H. (2021). Effects of social security policy reforms on mental health and inequalities: a systematic review of observational studies in high-income countries. *Social Science & Medicine*, 272, 113-117.
- 24-Song, Z., & Tong, P. (2022). The Impact of Social Security Expenditure on Human Common Development: Evidence from China's Provincial Panel Data. *Sustainability*, 14(17), 109-146.
- 25-Tynes, S. R. (2022). Turning points in Social Security. In *Turning Points in Social Security*. Stanford University Press.
- 26-Valls Martínez, M. D. C., Santos-Jaén, J. M., Amin, F. U., & Martín-Cervantes, P. A. (2021). Pensions, ageing and social security research: literature review and global trends. *Mathematics*, 9(24), 32-58.

27-Willage, B. (2022). Student Aid, Higher Education, and Long-Run Health: Leveraging Changes in Social Security Benefits. *American Journal of Health Economics*, 8(4), 101-119.

28-Zhang, Y., Jiang, T., Sun, J., Fu, Z., & Yu, Y. (2022). Sustainable Development of Urbanization: From the Perspective of Social Security and Social Attitude for Migration. *Sustainability*, 14(17), 107-137.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فصلنامه
تاریخ
سال شانزدهم
زمستان ۱۴۰۰